

Vikingetid - Erindringen om Danmarks tilblivelse

OBS: Husk, at der er bilag 1 og 2 i bunden af dokumentet.

Mulige problemstillinger:

- Hvorfor glemmes nogle dele af vikingetiden, mens andre fremhæves og er med til at skabe en fælles identitet?
- Dannede vikingetiden fundament for staten Danmark?
- Hvorfor er det netop vikingetiden vi erindrer?
- Hvorfor anser vi vikingetiden som adskilt fra middelalderen?
- Hvordan forholder nutidens danskere sig til vikingetiden?
- Hvilken rolle spillede det faktum at Harald Blåtand gjorde Danmark kristent for vores senere forståelse af perioden?

Tidsmæssig afgrænsning

Perioden fandt sted i 800 – 1050. Selve ordet 'viking' blev brugt under vikingetiden og før (betyder noget i retning af søkriger), men forsvandt fra sproget og kom tilbage via islandske sager i 1800-tallet, hvor betegnelsen blev brugt for perioden. Dette skete på baggrund af nationalromantikens dyrkelse af Danmarks fortid, der havde til formål at styrke sammenhængskraften blandt befolkningen i Danmark.

I resten af Europa er perioden en del af middelalderen, som strækker sig fra ca. år 500-1450. Der er overordnet to grunde til, at det giver mening at betragte perioden fra 800-1050 som en selvstændig periode i Skandinaviens historie:

1. Skandinavien adskilte sig fra Europa i denne tid, ved bl.a. at dyrke nordisk mytologi inden Danmark blev kristent, samtidig med, at man ikke benyttede latin men oldnordisk.
2. Der sker store ændringer i perioden, idet Danmark for første gang samles under en Konge, Harald Blåtand, samtidig med, at Danmark bliver et kristent rige efter Harald Blåtand konverterer til kristendommen i omkring 965.

Nogle historikere mener dog, at vikingetiden ikke bør anses som en selvstændig periode og i stedet er en del af jernalderen.

Centrale træk ved vikingetiden:

- Vold, selvtægt og store togter, herunder plyndringen af Paris i 845, bosættelserne i England i slutningen af 800-årene og i Normandiet kort efter 900, samt erobringen af hele England i 1013 og igen i 1016.
- Stærkt hierarkisk samfund, med kongen øverst, og bønder og træller (datidens slaver) i bunden.
- Perioden strækker spor tilbage, men os især også fremad, idet samfundet præsenteres for en række grundlæggende forandringer. Herunder er de vigtigste anført:
 1. kristendommen, kirker og en begyndende kirkeorganisation
 2. Byer og by-befæstninger
 3. Kongelige borge og en ekspanderende kongemagt (Harald Blåtand)
 4. Nye specialiserede skibstyper
 5. Et møntvæsen, broer (cirka 750 meter over Vejle å) og stenarkitektur, bøger og latinsk skrift
- Harald Blåtand samler danskerne under en konge, og gør danskerne kristne. Sidstnævnte erklærede han på en af 'Jellingstenene', der udover at gøre Danmark kristne, også udgør et mindesmærke over hans forældre, kong Gorm (Gorm den Gamle) og dronning Thyre. Stenene bærer den kendte inskription: *"Harald konge lod gøre disse mindesmærker efter Gorm sin fader og efter Thyre sin moder. Den Harald, der vandt sig Danmark al og Norge og gjorde danerne kristne"*.
 - o Det antages, at Blåtand sandsynligvis lod danerne, og ham selv kristne, som en sikkerhedspolitisk manøvre for at sikre sig mod en tyske konge, Otto den Store.
- Udover at gøre danerne kristne, har Jellingestenene dog også en anden funktion, da de signalerer et nyt syn på kongemagten. Monumenterne forsøger dermed at styrke kongemagten, idet religionsskiftet kan tolkes som givende kongen mere magt, da kirkeorganisationen var hierarkisk opbygget og kirkens mænd var helt afhængige af kongens støtte. Derudover var Jellingestenene i den sidste udformning med hedenske og kristne anlæg side ved side med til at signalere et politisk budskab om en glidende overgang til kristendommen. Den store runesten giver et særlig markant signal om tradition og fornyelse: Indskriften er i runer (ikke latinsk skrift), og sproget er dansk (ikke latin). Men teksten er arrangeret i vandrette linjer som i en bog (ikke i lodrette rækker, som det var normalt på runesten), og de to store billeder af henholdsvis et dyr (måske en løve) og af Kristus er placeret på stenen, som var de et opslag i en af tidens

pragtfuldt illustrerede kirkelige bøger. Det er første gang, en runesten blev prydet med monumentalbilleder. Jellingstenen er ”en bog af sten” og indvarsler den latinske bogkultur og den nye kunst, som fulgte med kristendommen.

- I begyndelsen af vikingetiden var Danmark allerede forholdsvis centreret, og historikere spekulerer i, om der allerede i omkring år 500 var et ’rige’ bestående af ’danernes konge’, som han kaldes i adskillige franske kilder. Det antages, at riget allerede dengang havde nogenlunde samme udstrækning som under vikingetiden.
- Efter Blåtand dræbes af sin søn, Svend Tveskæg (987), indledes en mere militant æra af vikingetiden, hvor England angribes og erobres, samtidig med at Tveskægs søn, Knud Den store, bliver konge af Danmark, England og får magten over Norge, få år efter hans far dør.
- Da Knud den Store dør i 1035, efterfølges han af en række konger, der døde tidligt uden sønner, og ikke havde samme færdigheder som ham. Danmark mister derfor også magten over England i omkring 1042 (den dansk-engelske kong Hardeknud dør), hvilket indleder middelalderen, hvor man nu lagde kræfterne i at udvikle hjemlandene og deres ressourcer.

Centrale spørgsmål:

- **Hvad er en nation?**

Det er vanskeligt at give en nøjagtig definition, men overordnet set kan en nation beskrives som en social konstruktion, hvor medlemmerne føler sig beslægtede (etnisk, afstammingsmæssigt) og/eller er bevidst om den fælles historiske og kulturelle baggrund, som forsyner dem med en egen identitet over for andre grupper. Sædvanligvis refererer den pågældende gruppe af mennesker til et afgrænset territorium. Ofte har gruppen et fælles sprog, og sprog er ofte blevet fremhævet som det afgørende kriterium for en nation. Men fælles sprog er ikke en betingelse for at opfatte sig som en fælles nation, hvilket Schweiz er et eksempel på.

Idéen om en nation stimulerer ønsket om en fælles stat, hvis den ikke allerede eksisterer, og tjener som en integrerende kraft, hvis nationen allerede besidder sin egen statsorganisation. Forestillingen om nationalt fællesskab opstod før de moderne nationalstater; fx opfattede jøderne såvel som grækerne (især athenerne) sig som afgrænsede folk i forhold til naboerne, jøderne i kraft af deres særlige religion, grækerne i kraft af deres sprog, der adskilte dem fra de ikke-græsktalende, som de kaldte barbarer.

- **Hvilke behov udfylder nationalfølelsen?**

Nationalfølelsen kan være med til øge sammenhængskraften blandt et bestemt folk, samtidig med, at den kan være med til at afgrænse en nation, og dermed et folk, fra et andet. Der kan dermed opstå en til tider destruktiv forfølgelse af folkesuverænitet på baggrund af forestillede fællesskaber- og traditioner.

- **Hvem har en interesse i at folket føler sig som et folk?**

Det er vanskeligt at sige, hvem der præcis har en interesse i, at folket føler sig som et samlet folk, men det er i hvert fald sikkert, at især højreorienterede politikere har en interesse deri. Dertil kommer, at man som statsleder vil have en mere homogen befolkning, hvis denne føler sig som et folk og eksempelvis føler, at skattebidraget går til at forbedre vilkårene for dem selv og sådan nogle som dem.

- **Hvornår blev danskerne optaget at deres identitet som 'danskere' og hvornår blev 'vikingetiden' opfundet?**

Den franske historiker Pierre Nora påpeger, at der skete en erindringsekspllosion i 1800-tallet, hvor nationalstaterne fødes. Det har i denne periode været nødvendigt at etablere forestillinger om en fælles fortid, for at få folk til at kæmpe for og støtte det nationale fællesskab. Nora skitserer, at 1800-tallets slutning var en periode, hvor nationale magthavere skulle legitimere deres magt og deres territorium. Vikingetidens opfindelse i 1870 kan således delvist forklares ud fra Noras pointer, men det er værd at have i minde, at Danmarks egne politiske forhold også er med til at forklare, hvorfor vikingetiden netop skulle danne rammen for en fælles fortid. Nærmere bestemt var Danmark gået statsbankerot, havde mistet flåden, tabt Norge og den anden slesvigske krig. Den nyfødte nation skulle således samles, da bl.a. Junigrundloven netop blev vedtaget. Danmark var således gået fra enevælde til konstitutionelt monarki og en mere demokratisk styreform.

- **Hvilken rolle spiller vikingetiden for danskernes selvforståelse som folk?**

Vikingetiden spiller sandsynligvis en mindre rolle i dag, end den har gjort før i tiden, men alligevel er den stadigvæk med til at give nogle danskere en følelse af styrke eller magt, præge deres fortid.

- **I hvilke situationer har nationalismen/nationalfølelsen tendens til at blive intensiveret?**

Ofte bliver nationalisme, og nationalfølelsen intensiveret i perioder, hvor stater ikke trives særlig godt. Her påpeger Nora bl.a. at vi fra 1960 – nu står i en periode med øget etnisk mangfoldighed, individualisering og globalisering og det her bliver endnu mere vigtigt at værne

om, at Danmark hænger sammen. Her bruges erindringen af for- tiden til at minde os om, at vi alle er for- bundet med samme skæbne, og en søgen efter ærværdige forfædre kan være noget af det, der skaber sammenhængskraft blandt nationens medlemmer.

- **Blev Danmark en stat i vikingetiden? (historiografisk debat)?**

For at kunne diskutere, hvorvidt Danmark blev til en stat i vikingetiden, er det nødvendigt at holde sig for øje, hvad man forstår ved en stat, og hvilke kriterier en organisation skal opfylde for at kunne kaldes en stat. Den tyske sociolog, Max Weber, fremhæver i den forbindelse følgende betingelser:

1. Eksternt

- Et militært afgrænset territorium
- En fastboende befolkning
- En anerkendt regering, som kan have officielle forbindelser til andre stater

2. Internt

- En fyrste eller regering med monopol (eneret) på at opretholde retsordenen inden for sit territorium (gennem politi og militær) og over for sin befolkning. Dette kaldes også "voldsmonopol".

Ud fra Webers definition kan Danmark under vikingetiden således ikke defineres som en stat, idet Blåtand hverken havde et eksternt eller internt voldsmonopol. Der herskede således sædvaneret i samfundet (uskrevne regler, traditioner m.m.) og hæren bestod udelukkende af lejesoldater. Alligevel har der været tale om en vis grad af magtcentralisering i perioden, idet arkæologen Anders S. Dobat bl.a. fremhæver, at bl.a. ringborgene viser, Danmark havde en konge, Harald, der cementerede sin magt ved at bygge identiske borge oven på gårde, der har tilhørt høvdinge og småkonger. Historikeren Nils Hybel indvender i den forbindelse dog, at ringborgene ikke er unikt danske, og i stedet vidner om at den tyske kejsermagt beordrede danskerne til at bygge disse. Dette underbygger han med tysk romerske skriftkilder.

Erindringsfeltmodellen i brug: Synkron historiografi



Arkæologen Anders S. Dobat og historikeren Nils Hybel er indsat som positioner i erindringsfeltmodellen (se s. 20), og deres placering viser uenighed inden for feltet. Dobat ser ringborgene som et primært nationalt dansk fænomen og et relativt entydigt tegn på kongemagtens begyndende centralisering. Hybels analyse har derimod vægt på en transnational nordeuropæisk fortolkning af borgerne. Hans fortolkning lægger mere op til en diskussion af ringborgenes historiske betydning og indeholder derfor en højere grad af flertydighed.

- **Hvilke elementer i vikingetiden erindres og hvilke glemmes?**

Groft sagt kan man sige, at vikingetidens succeshistorier huskes, mens de mindre glamourøse sider af perioden får mindre opmærksomhed.

Aspekter af at arbejde erindringshistorisk

Nedenstående tabel giver en oversigt over de forskellige træk ved at arbejde diakront og synkront.

	Vejledning
Diakron eller synkron analyse	I en synkron analyse handler det om, at du inden for en periode undersøger forskellige fremstillinger om en historisk begivenhed. I en synkron analyse kan det være en god idé at gå efter historikere, du ved er uenige – det kan være historikere, der har forskellige politiske udgangspunkter eller forskningsmæssigt fokus. I en diakron analyse , dvs. en analyse, der undersøger, hvordan en historisk periode eller begivenhed er blevet erindret i forskellige perioder, skal du sørge for, at du vælger fremstillinger, der lægger op til en sammenligning. For eksempel kan det være fremstillinger brugt til historieundervisningen i folkeskolen om et bestemt historisk tema i forskellige perioder.
Ophav	Hvilken forfatter har skrevet fremstillingen? Er det en historiker eller en historieinteresseret? Hvem har finansieret og udgivet fremstillingen, og hvad har været formålet med bogen? Hvor stort er bogens oplag? Er den udkommet i flere oplag og udgaver? Oplagets størrelse fortæller noget om, om der er mange eller få, der har læst bogen, og derigennem noget om, hvor betydningsfuld fremstillingen har været i at forme erindringsfællesskabet.
Hovedpersonerne i fremstillingerne	Er det det samme perspektiv, der behandles i fremstillingerne? Er der fokus på enkeltpersoner eller bestemte grupper? Hvem er det, læseren skal identificere sig med? Hvem er 'helte', og hvem er 'skurke' i fortællingen?
Kontinuitet og brud	Når du skal undersøge forskelle mellem to historiske fremstillinger, er det en god idé at undersøge, hvad fremstillingerne har til fælles, og hvor de er forskellige fra hinanden. Hvordan fastsætter de for eksempel den historiske periodes begyndelse og slutning? Beskriver de overgangen fra én historisk periode til den næste som en brat eller glidende overgang? Hvad er det, som driver historien frem – er det store personligheder, tanker, teknologier, kamp mellem klasser osv.?
Samtiden	Det er vigtigt i en historiografisk analyse at sætte de forskellige historiske fremstillinger i relation til den tid eller den kultur, de er skrevet i, for at kunne forstå og forklare, hvorfor de fortolker fortiden forskelligt.
Udeladelse	Du skal på baggrund af din 'faghistoriske' viden vurdere, om der er elementer af bevidst eller ubevidst udeladelse i fremstillingen. Fremstillinger kan selvsagt ikke indeholde alle aspekter af fortiden. Men er der centrale elementer, som ikke behandles i fremstillingen – og hvilke grunde kan der være til dette? Find eventuelt anmeldelser af fremstillingen – hvor kritik af udeladelser kan fremgå.
Erindringsfællesskab	Hvilket fællesskab lægger fortolkningen af fortiden op til? Hvilke kollektive identiteter opretholdes? Er der nogen, der udelukkes fra dette fællesskab?

Og herunder er der lidt om kommerciel historiebrug:

Kommerciel historiebrug



Andreas Bonde Hansen, ph.d. og lektor i kulturarvsstudier, har forsket i kommerciel brug af fortiden og skitserer følgende syv

søjler, som kulturforbrugeren efterspørger for den succesfulde kulturarvsoplevelse.

Han beskriver, at det er vanskeligt at få alle krav i spil. Især omkring vikingetiden, hvor der er få monumenter efterladt – de monumentale oplevelser er ofte, hvad de store turiststrømme går efter.

1: Eksotisme – Vi vil møde det fremmede og eksotiske. Fortiden er et fremmed land.

2: Eksklusivitet – Vi vil se noget, som vi opfatter som enestående i verden.

3: Kulturarvsmagi – Vi vil mærke det magiske historiens vingesus og opleve, at stedet har overlevet tidens tand, har patina, er i forfald og 'taler til' beskueren.

4: Anerkendelse – Vi vil se noget, hvis betydning er anerkendt enten af store dele af befolkningen eller af UNESCO.

5: Tilstedeværelse – Den succesfulde kulturarvsoplevelse har typisk en høj tilstedeværelse i det offentlige rum.

6: Faglig service – Vi vil møde personer, der kan guide eller informere os og give os noget, vi ikke selv ved.

7: Stedslighed – Vi vil opleve stedet som et særligt rum, der adskiller sig fra den hverdag, vi normalt befinder os i.

En tilføjelse til Bonde Hansens syv søjler er det, man kan kalde, om kulturoplevelsen er 'insta-værdig'. Det vil sige, at kulturforbrugeren kan tage et ikonisk billede af kulturarven, som kan deles på sociale medier for at dokumentere, man har været der, og at man er i besiddelse af kulturel eller økonomisk kapital.

Og afsluttende lidt om erindringssteder, der af museumsinspektør Inge Andersen beskrives som: *et overordnet begreb om konkrete steder i form af monumenter, mindesmærker og mødepladser, hvortil der er knyttet værdi og betydning i form af navngivning, identifikation og undertiden også mindekultur (...)*

	Vejledning
Erindringsstedets materielle lag	Hvilket monument har vi med at gøre? Hvornår er det opført? Hvem har taget initiativet til monumentet? Hvilke materialer er det lavet af, hvor er det geografisk placeret, og hvad er grunden til, at man har placeret monumentet netop her? Hvilket motiv har man valgt? Er erindringsstedet villet, eller er det i eftertiden blevet gjort til et erindringssted?
Erindringsstedets symbolske lag	Hvilke symbolske betydninger indeholder erindringsstedet? Hvilke fællesskaber og fortællinger kommer til udtryk i mindesmærke-rejsningen? Kunne man forestille sig, at det villede erindringssted kunne have set anderledes ud, dvs. haft fokus på en anden fortælling/begivenhed eller person?
Erindringsstedets funktionelle lag	Hvordan bruges erindringsstedet? Hvem bruger det? Stemmer brugen af erindringsstedet overens med intentionen bag erindringsstedet? Er der historiefaglige pointer, som udelades i erindringskulturen? Hvad kan grunden til udeladelser være? Hvordan bruges erindringsstedet til at fremhæve eller retfærdiggøre ting i samtiden?
Magten over mindet	Det, der kendetegner erindringssteder, er, at de er en kondenseret fortælling om fortiden for et bestemt erindringsfællesskab. Men erindringssteder med tilhørende mindekultur kan også være genstand for modfortællinger, der prøver at punktere fællesskabet omkring erindringsstedet. Har erindringsstedet givet anledning til debat, hærværk eller modfortællinger?

VIGTIGE BEGREBER

Wie es eigentlich

gewesen: Den tyske historiker Leopold von Ranke's historieideal om, at historikere's opgave er at finde ud af, hvad der i virkeligheden er sket i fortiden.

Kollektiv erindring:

Begreb skabt af den franske sociolog Maurice Halbwachs, der henviser til, at individet erindrer som medlem af en gruppe og ikke individuelt.

Autobiografisk erindring:

Erindringer af en fortid, man selv har oplevet.

Historisk erindring:

Erindringer med betydning for de grupper, man tilhører. Disse erindringer har man ikke nødvendigvis selv oplevet.

Erindringsfællesskaber:

En gruppe af mennesker, der har samme fortolkning af den fortid, som de opfatter som fælles. Erindringsfællesskaber kan være baseret på for eksempel køn, klasse eller nation og er forestillede fællesskaber, da de bygger på en forestilling om at have noget til fælles

med en gruppe mennesker, som man ikke direkte har mødt eller har en relation til. Erindringsfællesskaber indgår som et centralt element i dannelsen af individuelle og kollektive identiteter og er derfor væsentlige for, hvad mennesker identificerer sig med og føler loyalitet over for.

Erindringssted: Et erindringssted er en kondenseret fortælling om fortiden, som en gruppe er fælles om. Eksempler på erindringssteder er monumenter, historiske slagmarker eller historiske personer, der har en særlig symbolsk og central betydning for et erindringsfællesskab.

Erindringsfelt: En helhed af særlige problemstillinger, værdier, interesser og aktører, der har at gøre med fortolkningen af bestemte perioder eller begivenheder i fortiden. Man kan danne sig et overblik over feltet og dets eventuelle konflikter ved at indplacere de forskellige erindringssteder, erindringspolitiske aktører, museer, monumenter, frem-

stillinger og lignende som forskellige positioner i erindringsfeltmodellen.

Opfundne traditioner: Begreb fra den britiske historiker Eric Hobsbawm. Han argumenterer for, at traditioner, som af mange opfattes som gamle og tidløse, faktisk er nye og opfundne. Hobsbawm har især en kritisk indstilling til nationale symboler, som han mener er opfundne traditioner skabt med det formål at få befolkningen til at mene, at de tilhørte et bestemt folk.

Forestillet fællesskab: Begreb fra den amerikanske nationalismeforsker Benedict Anderson, der henviser til, at moderne mennesker har en forestilling om, at de er knyttet sammen med personer fra samme nation i fortid, nutid og fremtid.

Bilag 2: Tidslinje

År 700-800: Danevirke udvides i løbet af 700-tallet og udgør en række danske befæstninger i det nuværende Sydslesvig i Nordtyskland. Danevirkes høje alder gav den en nærmest mytologisk status i 1800-tallet, og den er i dag et vigtigt kulturprodukt i Danmark, da forsvarsværket markerer en af de første aktiviteter, der kan pege på Danmark som et samlet rige.

År 700, ca: Ribe grundlægges og bliver et organiseret, internationalt marked. Byen er kendt som Danmarks ældste by.

År 793: Plyndringen af Lindisfarne Kloster ved Nordenglands kyst d. 8. juni. Mange mener, at dette år markerer vikingetidens begyndelse, hvor Danmark orienterer sig mod Vesteuropa.

År 800-950: Vikingetogterne øges. Vikingetogterne markerer den nordiske ekspansions begyndelse. I 845 plyndres Paris; i 890'erne påbegyndes erobringen af England, omkring 900 bosættes Normandiet.

År 800, ca: Hedeby grundlægges og bliver den største by i vikingetiden.

År 826: Den frankiske missionær Ansgar kommer til Danmark og får lidt senere tilladelse til at bygge kirker i Hedeby og Ribe. Hans levnedsskildring er den vigtigste kilde til den tidlige missionshistorie i Norden.

År 911: Den danske vikingehøvding Rollo overtager efter aftale det franske område Normandiet, og senere etablerer hans efterkommere et hertugdømme, fordi mange danskere bosatte sig i området.

År 965: Harald Blåtand bliver kristen og gør senere danerne kristne, som der står på hans Jellingsten.

År 980, ca: Harald Blåtand opfører (mindst fem) store borge, der er usædvanligt symmetrisk udformede og spredt ud over hele landet.

År 987, ca: Harald dræbes af sin søn, Svend Tveskæg.

År 1013: Svend Tveskæg erobrer hele England.

År 1016-1035: Svend Tveskægs søn Knud den Store bliver engelsk konge. Fra 1018 bliver han også dansk konge, selvom han sjældent opholdt sig i Danmark, og i 1028 fik han også magten over Norge.

År 1035: Knud den Store dør i England.

År 1042: Den dansk-engelske kong Hardeknud dør, hvilket markerer enden på det nordiske herredømme i England.

År 1060: Danmark får en kirkeorganisation med afgrænsede bispedømmer.

År 1066: Den normanniske hertug Vilhelm Erobreren overtager England.